

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง สภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้เรียน ผู้สอนและผู้จัดทำหลักสูตร เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาที่มีผู้เรียนน้อย ของโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ประเภทนอกระบบโรงเรียน กรุงเทพมหานคร ในด้านจุดมุ่งหมาย หลักสูตร ผู้สอน ผู้เรียน วิธีสอนและ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ผู้วิจัยได้ เสนอหลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. แนวนโยบายการจัดการศึกษาเอกชนอาชีวศึกษา
2. ความหมายและประเภทของการจัดการศึกษาเอกชน
3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน
4. การจัดการศึกษาวิชาชีพ
5. การจัดการเรียนการสอน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบความคิดในการวิจัย

1. แนวนโยบายการจัดการศึกษาเอกชนอาชีวศึกษา

ในการจัดการศึกษาของภาคเอกชนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาเอกชนไว้ในแนวนโยบายของการจัดการศึกษาของรัฐ พอสรุปได้ว่า รัฐพึงเปิดโอกาสให้เอกชนร่วมรับภาระการจัดการศึกษาทุกระดับให้มีอิสระและความคล่องตัว ในการบริหารและการจัดการ สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะการศึกษาที่สนองความต้องการ เฉพาะกลุ่มบุคคล โดยรัฐให้การสนับสนุนด้านวิชาการ ทรัพยากร การอำนวยความสะดวก ในการดำเนินงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) ตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8 (2540-2544) ได้เน้นให้เอกชนมีส่วนร่วมในการ

ฝึกหัดอาชีพ เพื่อสร้างงานเพิ่มมากขึ้น สนับสนุนบทบาทภาคเอกชนและองค์กรเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพ ทักษะและมีมือแรงงานอย่างกว้างขวางในทุกระดับ โดยสนับสนุนบทบาทในการฝึกอาชีพและยกมาตรฐานฝีมือแรงงาน ตามแนวทางของพระราชบัญญัติส่งเสริมการฝึกอาชีพ พ.ศ. 2537 โดยให้ได้รับสิ่งจูงใจทางด้านภาษีอากร เช่น การให้สิทธิพิเศษทางภาษีอากรแก่สถานประกอบการและธุรกิจภาคเอกชน ที่ส่งพนักงานหรือคนงานเข้ารับการฝึกอบรมและพัฒนาฝีมือแรงงาน (กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน, 2539)

ตามแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาคุณภาพคน รวมทั้งผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาให้มีสุขภาพและจิตใจดี พร้อมทั้งสติปัญญา กระบวนการเรียนรู้และทักษะที่สามารถรับผิดชอบตนเอง และเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศได้ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการและสังคมแห่งชาติ, 2539) ฉะนั้นรูปแบบอาชีวศึกษาต้องปรับเปลี่ยนจากการผลิตกำลังคนเพื่อใช้ในประเทศ ไปสู่การผลิตกำลังคนทั้งเพื่อใช้ในประเทศ และเพื่อการผลิตกำลังคนสู่ต่างประเทศ นักศึกษารุ่นใหม่ต้องรู้จักการพัฒนาตนเอง ต้องเคารพวัฒนธรรม สังคม ต้องเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ และต้องมีทักษะในการทำงานในวงการอุตสาหกรรมสมัยใหม่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนควรวางแผนร่วมมือกับกรมอาชีวศึกษา ในการจัดทำแผนรับนักเรียนที่มีคุณสมบัติที่พึงปรารถนา นั่นคือ ต้องเป็นคนรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหา และมีระเบียบวินัย จึงจะเป็นแรงงานที่สอดคล้องกับตลาดแรงงานยุคใหม่ การขยายตัวในการเปิดสอนวิชาชีพที่ขาดวิชาชีพที่ขาดแคลน ซึ่งตลาดกำลังต้องการธุรกิจภาคบริการจำนวนมากในอนาคต ประเทศไทยต้องการทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูงขึ้น แรงงานรุ่นใหม่ต้องมีพื้นฐานการศึกษาที่สูงขึ้น รู้จักประกอบอาชีพอิสระ หรือธุรกิจขนาดย่อมมากขึ้น และต้องผ่านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสถานประกอบการมากขึ้น

ดังนั้นจากการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544 และแนวนโยบายและแนวปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน การอาชีวศึกษาเอกชนต้องปรับบทบาท เพื่อที่จะเปิดสอนอาชีพได้อย่างกว้างขวาง และขยายตัวมากขึ้น มีการพัฒนาหลักสูตรให้มีอิสระคล่องตัว ปรับเปลี่ยนให้ทันกับวิทยาการสมัยใหม่ และที่สำคัญที่สุด คือ ทำอย่างไร

การอาชีวศึกษาเอกชนจะสามารถสร้างภาพลักษณ์ของนักศึกษา อันเป็นผลผลิตของสถาบันให้เป็นผลผลิตซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ (จรรยาพร ธรณินทร์, 2539)

สรุปแนวนโยบายและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเอกชนอาชีวศึกษา มีความเป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชากรของประเทศให้มีความรู้ มีทักษะทางด้านวิชาชีพตรงตามความต้องการและความจำเป็นในการประกอบอาชีพ สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นพัฒนาอาชีพเดิมให้ดีขึ้นหรือเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพใหม่ตามความสนใจและความถนัด และมุ่งหวังให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพสามารถทำงานได้ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ

2. ความหมายและประเภทของการจัดการศึกษาเอกชน

การศึกษาเอกชน หมายถึง กิจการการศึกษาที่เอกชนหรือคณะบุคคลเป็นผู้จัด โดยใช้ทรัพยากรหลักทั้งที่เป็นคน ทุนทรัพย์ และวัสดุอุปกรณ์ของภาคเอกชน และจัดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์อันจำกัดสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม เฉพาะเหล่าเท่านั้น และองค์ประกอบในการจัดการศึกษาเอกชนมี 4 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526)

1. ผู้จัดกิจกรรมเป็นเอกชน หรือบุคคล หรือคณะบุคคล และในกรณีที่เป็นข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องดำเนินการในฐานะของภาคเอกชน ผู้จัดกิจกรรมดังกล่าวมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ได้แก่ ผู้จัดการ เจ้าของ และผู้รับใบอนุญาต
2. ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการศึกษา อันได้แก่ คนหรือบุคลากรทางการศึกษา ที่ดิน สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ และเงินทุน จะต้องมาจากภาคเอกชนเป็นหลัก
3. วัตถุประสงค์ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์อันจำกัด สำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม เฉพาะเหล่า มิได้จัดให้กับบุคคลทั่วไป
4. ผู้เรียน โดยปกติผู้เรียนหรือผู้รับบริการทางการศึกษา จะเป็นบุคคลที่มีพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจในระดับเดียวกัน ในกรณีนี้หากมีผู้เรียนรวมกันทุกผลัดมากกว่า 7 คนขึ้นไป สถานที่นั้นก็ได้อธิบายว่าเป็นสถานศึกษาเอกชน ตามกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาเอกชน

การจัดตั้งโรงเรียนเอกชนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ สามารถขอจัดตั้งได้ 3 ประเภท คือ

1. การขอจัดตั้งโรงเรียนประเภทสามัญศึกษา
2. การขอจัดตั้งโรงเรียนประเภทอาชีวศึกษา หลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ
3. การขอจัดตั้งโรงเรียนเอกชน หลักสูตรของโรงเรียน โดยอนุมัติของกระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนเอกชนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 มาตรา 15 แบ่งโรงเรียนเป็น 3 ลักษณะ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2537)

1. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ หรือหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ และจัดเป็นรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียน
2. โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ หรือหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ และจัดเป็นรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน
3. โรงเรียนที่จัดการศึกษาแก่บุคคล ที่มีลักษณะพิเศษหรือผิดปกติทางร่างกายสติปัญญา หรือจิตใจ ที่จัดเป็นรูปแบบการศึกษาพิเศษ หรือโรงเรียนที่จัดให้การศึกษาแก่บุคคลผู้ยากไร้ หรือผู้ที่เสียเปรียบทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ที่จัดเป็นรูปแบบการศึกษาสงเคราะห์

ในการขอจัดตั้งโรงเรียนเอกชนหลักสูตรของโรงเรียนโดยอนุมัติของกระทรวงศึกษาธิการ อันเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 มาตรา 15 (2) แบ่งประเภทการศึกษาออกได้เป็น 6 ประเภท คือ ประเภทเฉพาะกาล ประเภทสอนศาสนา ประเภทส่งคำสอน ประเภททววิชา ประเภทศิลปศึกษา และประเภทอาชีวศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2537)

โรงเรียนเอกชน ประเภทนอกระบบโรงเรียน หลักสูตรอาชีวศึกษา แบ่งเป็นกลุ่มวิชา ดังนี้

1. กลุ่มวิชาพาณิชยกรรม ได้แก่ สาขาพิมพ์ดีด คอมพิวเตอร์ การบัญชี พาณิชย์ ชวเลข เลขานุการ ตูรการ มัคคุเทศก์ การนำเข้าและส่งออก การโรงแรม การขาย การเงิน กฎหมายและการธนาคาร

2. กลุ่มวิชาอุตสาหกรรม ได้แก่ สาขาวิทยุโทรทัศน์ สอนชั้นมัธยมศึกษา
ช่างก่อสร้าง ช่างฝีมือ ตู้เย็นและเครื่องปรับอากาศ ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมนาฬิกา ช่างวิดีโอ
ช่างกลึง ช่างเชื่อม ช่างมอเตอร์ไซด์ และช่างแท่นพิมพ์
3. กลุ่มวิชาภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาไทย ภาษาญี่ปุ่น
ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน และภาษาฮิบซ์
4. กลุ่มวิชาคหกรรม ได้แก่ วิชาตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างเสริมสวย คหกรรม
อาหาร ผสมเครื่องดื่ม แม่บ้าน
5. กลุ่มวิชาศิลปะ ได้แก่ วิชาศิลปะ ถ่ายรูป ดนตรี การฝีมือ วาดเขียน
ศิลปการป้องกันตัว ออกแบบ ตกแต่ง
6. กลุ่มวิชาอาชีพอื่น ได้แก่ วิเคราะห์อัญมณี เกษตร วิทยาศาสตร์การแพทย์
โหราศาสตร์ หนังสือพิมพ์ วิชาชีพรักษาความปลอดภัย

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นตามความเหมาะสม
และความต้องการของผู้เรียน โดยให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนที่จะกำหนดทางเลือกและแนวทางใน
การเรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้มีนักการศึกษาและหน่วยงานใต้ให้
ความหมาย ดังต่อไปนี้

อุณา นพคุณ (2523) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า
หมายถึง กิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาและวัตถุประสงค์
ประสงค์ที่จะให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่สามารถกำหนดเป้าหมายได้ ผู้รับการศึกษาเองก็มี
เจตนาหรือวัตถุประสงค์ในการที่จะรับการเรียนรู้ กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชากรทุกเพศ
ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ
ค่านิยมที่ดี กิจกรรมทางการศึกษาที่เรียกว่าเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องจัดขึ้นใน
ระยะเวลาอันสั้น หลักสูตรยืดหยุ่น ประหยัด และตอบสนองความต้องการ ความสนใจของ
ผู้เรียน และปัญหาของชุมชน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการ และวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนี้ มีทั้งจัดเป็นกิจกรรมโดยเอกเทศ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนนั้น อาจเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดการศึกษาโดยตรง หรือเป็นหน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชนที่อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์ในการพัฒนาทรัพยากรและสังคม รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนมีความยืดหยุ่น คล่องตัว ปรับเปลี่ยนตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ซึ่งต่างกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่มีโครงสร้างของกิจกรรมการศึกษากำหนดไว้ตายตัว ขณะเดียวกันการศึกษานอกโรงเรียนจะมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ตลอดจนมวลประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะสนองวัตถุประสงค์นั้น ๆ อย่างชัดเจน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้ (สุภรณ์ ศรีพหล, 2538)

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ โดยฝึกนิสัยให้เป็นผู้รักการอ่าน ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองอยู่เสมอ
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด หรือที่เรียกว่า ฝึกให้เป็นคน “คิดเป็น-ทำเป็น” รู้จักคิด แก้ปัญหาด้วยเหตุผล ไม่หลงเชื่ออะไรง่าย ๆ อย่างมง่าย
3. เพื่อให้ผู้ที่มีได้มีโอกาสได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตาม ได้มีโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาต่อเนื่องกันไป
4. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนอบรม ทักษะที่จำเป็นสำหรับอาชีพที่ตนทำอยู่ และนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที และเพื่อยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัว
5. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยการศึกษาหาความรู้ และปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีกิจกรรมแตกต่างไปตามสภาพ ปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ (2532) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของการศึกษานอกระบบ คือ

1. รูปแบบการจัดไม่แน่นอนแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของผู้จัด และผู้รับบริการ
2. หลักสูตรและเนื้อหายืดหยุ่นได้มากขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้เรียน สภาพแวดล้อมของท้องถิ่น จุดมุ่งหมายของวิชา
3. การเรียนการสอนมีรูปแบบ วิธีการแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของ เนื้อหาวิชา ตัวผู้เรียน สื่อการเรียนการสอน
4. ระยะเวลา ขึ้นอยู่กับลักษณะของวิชา ความสนใจของผู้เรียนและจุดมุ่งหมายของการเรียน
5. สถานที่ สถานที่เปลี่ยนแปลงโยกย้ายได้เป็นไปตามความพร้อมและความเหมาะสมของท้องถิ่น และจำนวนผู้เรียน

ซึ่งสอดคล้องกับ อารง บัวศรี (อ้างถึงใน พรทิพย์ ทิพนา, 2537) ได้สรุปลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. ไม่ตายตัวและมีความยืดหยุ่นเป็นอย่างมาก เช่น ไม่จำกัดพื้นความรู้ของผู้เรียน ไม่กำหนดเวลาแน่นอน ไม่มีหลักสูตรตายตัว ไม่วัดผลเหมือนโรงเรียนทั่ว ๆ ไป ไม่จำเป็นต้องมีสถานที่เรียนโดยเฉพาะ ไม่จำกัดความรู้ของผู้สอน
2. ผู้เรียนต่างมาเรียนด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ
3. สนองความต้องการของผู้เรียนได้ในเวลาอันรวดเร็ว หรือเกือบทันทีทันใด ไม่ว่าผู้เรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ หรือเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตน
4. การจัดการศึกษาประเภทนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นความรับผิดชอบของสถาบันที่มีหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาในโรงเรียนเท่านั้น สถาบันทางสังคมอื่นก็จัดทำได้
5. ผลของการศึกษาไม่จำกัดอยู่เฉพาะ เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนโดยตรงเท่านั้น ยังมีผลต่อการพัฒนาสังคมโดยตรงอีกด้วย และเป็นผลที่อาจเกิดขึ้นในเวลาอันสั้น

จากที่หน่วยงานและนักการศึกษาได้ให้ความหมาย จุดมุ่งหมายและข้อสรุปเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ส่วนใหญ่มีความคิดที่สอดคล้องและคล้าย ๆ กัน

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่อยู่นอกเหนือจากโรงเรียน ภาครัฐที่เปิดโอกาสให้กับผู้เรียนทุกเพศทุกวัยได้มีโอกาสเข้ามาศึกษา การจัดการเรียน การสอนมีความยืดหยุ่นและสนองความต้องการของผู้เรียน เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้รู้จัก ตนเอง รู้จักคิดแก้ปัญหาให้กับตนเอง รู้จักแสวงหาแนวทางในการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น อยู่ใน สังคมอย่างเป็นสุขและมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นั้น เป็นความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนด้านอาชีพ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะด้านอาชีพ สามารถนำไปประกอบ อาชีพได้

4. การจัดการศึกษาวิชาชีพ

การจัดการศึกษาวิชาชีพหรืออาชีวศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและอาชีพ เพื่อไปสู่การประกอบอาชีพ หรือใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการดำรงชีวิตอยู่ ในสังคมอย่างมีความสุข เมธี ปิลันธนาพันธ์ (ม.ป.ป.) ได้ให้หลักการในการจัดการศึกษาด้าน อาชีวศึกษา ดังนี้

1. การอาชีวศึกษาเป็นการเตรียมบุคคลเข้าสู่อาชีพและทำงานต่อไปด้วยความ สำเร็จ
2. เป้าหมายของการอาชีวศึกษา คือ มุ่งทำงานและสัมพันธ์กับการมีงานทำ
3. การอาชีวศึกษาต้องสอดคล้องกับสภาพของเศรษฐกิจและสังคม และวุฒิภาวะ ของนักศึกษา
4. การอาชีวศึกษา จัดให้นักศึกษามีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการเข้าสู่อาชีพได้
5. แต่ละบุคคลมีสิทธิจะเลือกอาชีพที่ตนปรารถนาได้
6. การฝึกอาชีพจะมีประสิทธิผล เมื่องานฝึกกระทำในลักษณะเดียวกันกับงานจริง นั่นคือ ใช้ขั้นตอนการทำงาน เครื่องมือ และเครื่องจักรเช่นเดียวกับที่ใช้ในการทำงานจริงใน อาชีพนั้น

7. ประสิทธิภาพของอาชีวศึกษาจะสูง เมื่อได้จัดให้ผู้เรียนเป็นรายบุคคลให้ได้ใช้ความสนใจ นิสัย ความถนัด และมันสมองของผู้เรียนอย่างเต็มที่
8. การอาชีวศึกษาจะบริการแก่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพต่อเมื่อสามารถบริการในเรื่องที่มีคนต้องการ และผู้ต้องการได้ประโยชน์มากที่สุด
9. การอาชีวศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะแปรผันตามวิธีการสอนและความสัมพันธ์กับผู้เรียน จึงควรพิถีพิถัน พิจารณาคูณลักษณะพิเศษของกลุ่มผู้เรียนและผู้สอนด้วย
10. การบริหารอาชีวศึกษาจะมีความมีประสิทธิภาพต่อเมื่อมีการจัดการในลักษณะยืดหยุ่น แทนการมีมาตรฐานที่ตายตัวเกินไป

การจัดการศึกษาวิชาชีพ จำแนกได้ตามความมุ่งหมายในการจัดได้ 3 ลักษณะ คือ (วิไล แยมสาชา และ วินัย สายทงษ์, 2533)

1. การฝึกวิชาอาชีพเพื่อการจ้างงาน (Job training หรือ training for employment) การฝึกประเภทนี้มุ่งที่จะฝึกทักษะให้แก่ประชาชน เพื่อป้อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน ด้านอุตสาหกรรม หรือธุรกิจ
2. การฝึกวิชาอาชีพเพื่อการประกอบอาชีพอิสระ (training for self-employment) การฝึกประเภทนี้มุ่งที่จะฝึกให้ประชาชนมีทักษะที่จะประกอบอาชีพโดยมีกิจการเป็นของตนเองได้ ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนในชนบทมีงานทำในท้องถิ่น เป็นการช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองใหญ่
3. การฝึกวิชาอาชีพเพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง (training for self-improvement) การฝึกวิชาอาชีพประเภทนี้ได้มุ่งให้บุคคลไปประกอบอาชีพ แต่ถือว่าเป็นการศึกษาทั่วไป (general education) ประชาชนที่ผ่านการฝึกอบรมวิชาอาชีพในลักษณะนี้แล้วจะสามารถนำไปใช้ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้

การจัดการศึกษาวิชาชีพเป็นการศึกษาที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะในการประกอบอาชีพ ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานหรือการประกอบอาชีพอิสระ รวมถึงการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้แล้วการจัดการศึกษาวิชาชีพที่มีลักษณะเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน พอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. ผู้เรียนเลือกวิชาเรียนได้ตามความสนใจและตามความต้องการ
2. ผู้เรียนสามารถเลือกรอบที่เรียน เลือกเวลาเรียนได้และมาเรียนด้วยความสมัครใจ
3. หลักสูตรและเนื้อหา มีความยืดหยุ่น และสนองความต้องการของผู้เรียนในเวลา

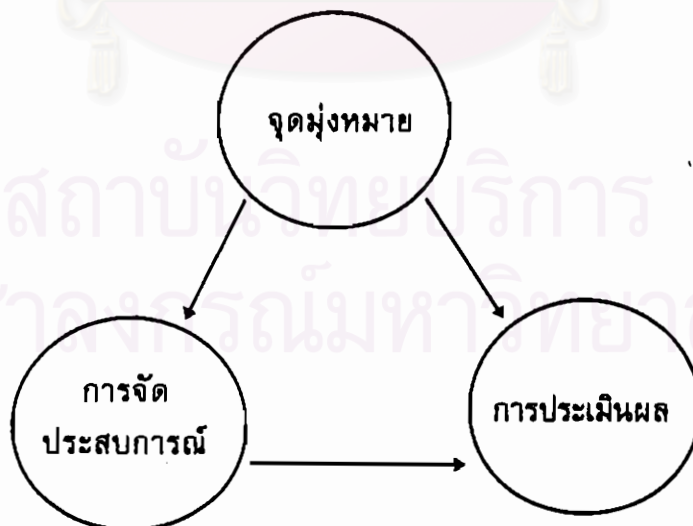
อันรวดเร็ว

4. ในการให้การศึกษาไม่จำกัดเพศ วัย และพื้นความรู้ของผู้เรียน
และในการจัดการศึกษาวิชาชีพนั้นผู้จัดการศึกษาต้องมีความเข้าใจในการวางแผน
เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้

5. การจัดการเรียนการสอน

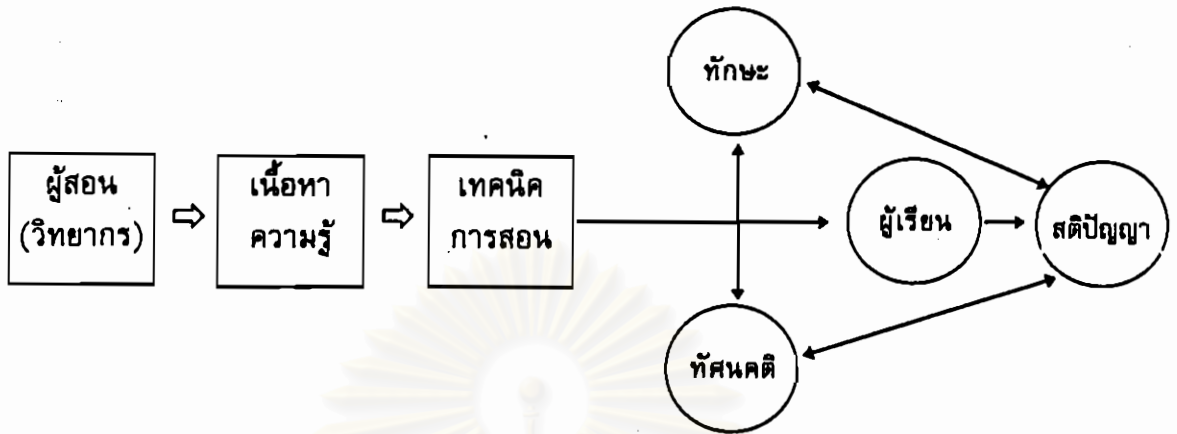
การจัดการเรียนการสอนประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ ดังที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2525) กล่าวว่า กระบวนการของการสอนเป็นกระบวนการสามเส้า มีชื่อย่อว่า OLE หรือ ไตรยางค์การสอนคือ

1. O = Objective จุดมุ่งหมาย
2. L = Learning Experience การจัดประสบการณ์การเรียนการสอน
3. E = Evaluation การประเมินผล

แผนภาพที่ 1 ไตรยางค์ของการสอนหรือกระบวนการสามเส้า

เชิยรศรี วิวิธสิริ (2535) ได้แสดงแผนภูมิการเรียนการสอน ดังนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงแผนภูมิการเรียนการสอน

ส่วน ลำพอง บุญชูช่วย (2530) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของการเรียนการสอนว่า มีส่วนประกอบต่าง ๆ ดังนี้

1. ครูผู้สอน
2. ผู้เรียน
3. หลักสูตร
4. วิธีสอน
5. วัตถุประสงค์ของการสอน
6. สื่อการสอน
7. การประเมินผล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ของการเรียนการสอน

สจัด อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวถึงสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอน คือ

1. ลักษณะของผู้เรียน
2. จุดประสงค์ของการสอน
3. เนื้อหาสาระที่จะสอน
4. การเตรียมความพร้อม
5. ดำเนินการสอน
6. กิจกรรมสร้างเสริมทักษะ
7. กิจกรรมสนับสนุน
8. การควบคุมและการตรวจสอบ
9. สัมฤทธิผลของการสอน
10. การปรับปรุงแก้ไข

บราวน์ และคณะ (Brown and Other, 1977 อ้างถึงใน อารมณ์ ใจเที่ยง, 2537) กล่าวถึงระบบการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน โดยการพิจารณาถึงแนวทางและวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อให้ผู้สอนจะได้จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความ

ต้องการ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน บราวน์ และคณะ ได้กำหนดไว้ 7 ขั้นตอน ได้แก่

1. วัตถุประสงค์และเนื้อหา
2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
3. การจัดรูปแบบการเรียนการสอน
4. บุคลากร
5. วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ
6. สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก
7. การประเมินผลและการปรับปรุง

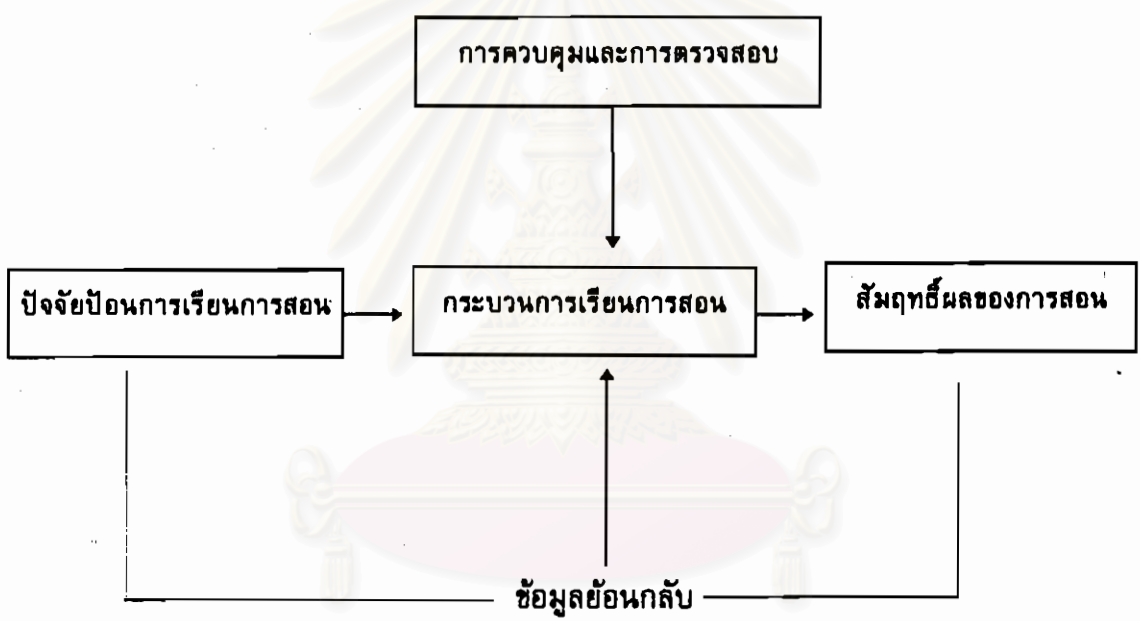

แผนภาพที่ 4 แสดงขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน

วิลัย แยมสาขา และ วินัย สายหงษ์ (2533) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาวิชาชีพ มีรูปแบบ ดังนี้

1. ปัจจัยป้อนการเรียนการสอน
2. กระบวนการเรียนการสอน
3. การควบคุมและการตรวจสอบ
4. สัมฤทธิ์ผลทางการสอน

แต่ละองค์ประกอบมีลักษณะความสัมพันธ์ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบในรูปแบบการเรียนการสอนวิชาชีพ

1. ปัจจัยป้อนการเรียนการสอนวิชาชีพ

ปัจจัยป้อนการเรียนการสอน หมายถึง จุดมุ่งหมายและทรัพยากรที่ใช้ ได้แก่ อาคารสถานที่ ครู ผู้เรียน วัสดุอุปกรณ์ เวลา ตลอดจนความคิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการวางแผนการเรียนการสอน

1.1 ครูผู้สอนวิชาอาชีพ มีการเรียกชื่อกันหลายชื่อ ตามสภาพลักษณะของการจัดการเรียนการสอนของแต่ละหน่วยงาน เช่น วิทยากรผู้ฝึกอบรม ครูผู้สอน แต่เมื่อพิจารณาถึงสภาพ บทบาท หน้าที่แล้ว สามารถแบ่งได้ 2 ประการ คือ

1.1.1 วิทยากรหรือครูผู้ชำนาญ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานและอาชีพเฉพาะอย่าง ผ่านการคัดเลือก และการฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพ ช่วยสอนวิชาอาชีพทั่ว ๆ ไป ตามความต้องการของท้องถิ่น

1.1.2 วิทยากรหรือครูมีวุฒิ ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่ศึกษาเล่าเรียนในสาขาอาชีพในระดับต่าง ๆ ทำหน้าที่สอนวิชาที่มีเนื้อหาสาระ ที่มีความยากและต้องใช้หลักการที่ถูกต้อง

1.2 ผู้เรียน ผู้เรียนในการเรียนการสอนวิชาอาชีพ เป็นผู้ใหญ่ที่มีอายุ 14 ปีขึ้นไป ประสงค์จะเรียนเพื่อเข้าสู่อาชีพ หรือเพื่อสร้างอาชีพเสริม หรือนำไปใช้เป็นประสบการณ์ในการพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่ กลุ่มผู้เรียนในชั้นเรียนวิชาอาชีพ จัดเป็นกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันทั้งอายุ วุฒิ ความถนัดทางการเรียน ความสามารถในการเรียนรู้ และความมานะพยายามในการเรียน

1.3 หลักสูตร หลักสูตรวิชาอาชีพระยะสั้น ส่วนใหญ่มีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาทักษะเฉพาะ สำหรับผู้เรียนจะนำไปใช้ได้อย่างรวดเร็ว ตามลักษณะความต้องการทางอาชีพ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประชาชนได้พัฒนาขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เช่น หลักสูตรการผลิตอาหารพร้อมปรุงสำหรับขายเอง หรือไปรับจ้างทำ

1.4 สภาพแวดล้อมทางการเรียน ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาชีพ ดังนี้

1.4.1 เวลาของการเรียนวิชาอาชีพ สถานศึกษา องค์กรต่าง ๆ ได้จัดเวลาของการเรียนไว้เป็นรอบ ๆ เช่น รอบเช้า รอบบ่าย รอบค่ำ เพื่อสนองต่อความพร้อมของผู้เรียน

1.4.2 การจัดชั้นเรียนวิชาอาชีพ มักจะใช้สถานที่ที่ผู้เรียนไปมาได้ปลอดภัย สถานที่ราชการ โรงเรียนหรือวัด หน่วยเคลื่อนที่ที่เข้าไปสอนตามชุมชนต่าง ๆ

2. กระบวนการเรียนการสอน

2.1 การเตรียมความพร้อม ได้แก่ การสร้างสิ่งเร้าให้สนใจเรียนและประเมินสภาพผู้เรียน เมื่อทราบพื้นฐานความรู้เดิม การพูดคุย การทบทวนความรู้ใช้เวลาประมาณร้อยละ 15 ของเวลาเรียน

2.2 การให้ความรู้ ประสบการณ์ใหม่ ใช้วิธีสอนและสื่อการสอน โดยสาธิต อธิบาย ศึกษาด้วยตนเองหรืออื่น ๆ เวลาที่ใช้ประมาณร้อยละ 25 ของเวลาเรียน

2.3 การสร้างเสริมทักษะ โดยการฝึกปฏิบัติจนเกิดทักษะ ทำได้คล่องแคล่ว ใช้เวลาประมาณร้อยละ 55 ของเวลาเรียน

2.4 กิจกรรมสนับสนุน เป็นการสรุปทบทวนหรือทักษะที่เรียนมา เพื่อให้เกิดความเข้าใจหรือมอบหมายภารกิจต่าง ๆ ให้ผู้เรียนเตรียมในครั้งต่อไป โดยใช้เวลาประมาณร้อยละ 5 ของเวลาเรียน

3. การควบคุมและการตรวจสอบ

เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้การเรียนการสอนวิชาอาชีพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การควบคุมการเรียน เช่น การให้ผู้เรียนรายงานผลการเรียน การติดตามการเรียน ด้วยการพูดคุยกับผู้เรียนถึงความก้าวหน้า สภาพปัญหาการเรียน ตลอดจนเสริมสร้างกำลังใจ การประเมินผล การเรียนของผู้เรียนด้วยการตรวจสอบผลงานที่ได้คุณภาพ หรือมีความรู้ ความเข้าใจตามจุดประสงค์การเรียนเพียงใด

4. สัมฤทธิ์ผลของการสอน

สัมฤทธิ์ผลของการสอน หรือผลิตผลของการสอนเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนในด้านความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหา ทักษะฝีมือ และเจตคติ เป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ผลิตผลของการสอนในแต่ละครั้ง จะเป็นการบอกให้ทราบถึงพื้นฐานของผู้เรียนที่จะเรียนเรื่องอื่นในครั้งถัดไป

ข้อมูลย้อนกลับ องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนทั้ง 4 ส่วนดังกล่าว จะต้องมี ความสัมพันธ์กัน จึงจะทำให้ผลการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพที่ได้รับมี ประสิทธิภาพ ทั้งปริมาณและคุณภาพ การตรวจสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ อาศัยการ

ประเมินสัมฤทธิ์ผลของการสอนและข้อมูลจากการควบคุมเป็นข้อมูลย้อนกลับ มาตรวจสอบการจัดปัจจัย ป้อนปัจจัยการเรียนการสอน กระบวนการเรียนการสอนและความสัมพันธ์เหล่านั้นว่ามีอะไรบกพร่องบ้าง เพื่อดำเนินการหาทางปรับปรุงแบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนนั้น ควรประกอบด้วยด้านต่าง ๆ 7 ด้าน คือ

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษา
2. หลักสูตร
3. ครูผู้สอน
4. ผู้เรียน
5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
6. สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน
7. การวัดและประเมินผลการเรียน

รายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทั้ง 7 ประการ ดังกล่าวข้างต้นมีดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษา

ในการเรียนการสอนนั้น เราควรเริ่มต้นด้วยจุดมุ่งหมายก่อน เพราะจะเป็นตัวกำหนดว่า การสอนควรมีลักษณะอย่างไร ซึ่งเราควรจะได้กำหนดให้ชัดเจนขึ้น ถ้าสามารถกำหนดเป็นพฤติกรรมได้ ก็จะทำให้เราดำเนินการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (ไพฑูริย์สินลาร์ตัน, 2525)

เลวิส และมิเอล (Lewis and Miel, 1972 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) ได้ให้จุดมุ่งหมายของการสอนไว้ ดังนี้

1. เพื่อเป็นแหล่งของข้อมูลให้กับผู้เรียน
2. ชี้ให้เห็นถึงประสบการณ์ที่ได้รับ เพื่อให้ผู้ที่เข้ารับการศึกษามีโอกาสได้รับประสบการณ์นั้น

3. เพื่อให้บุคคลที่อยู่ในวัยเดียวกันหรือต่างกัน ได้มีโอกาสที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้
4. เพื่อให้บุคคลแต่ละคนหรือกลุ่มได้ใช้เวลา วัสดุ อุปกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ
5. เพื่อช่วยให้บุคคลแต่ละคนหรือกลุ่มได้มีความหมายและประเมิณผลร่วมกัน
6. เพื่อช่วยให้บุคคลแต่ละคนหรือกลุ่มได้เข้าใจถึงคุณค่า ทักษะจากประสบการณ์ที่ได้รับ

จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้น (พรทิพย์ ทิพนา, 2537)

มีดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีในการทำงานอันเป็นพื้นฐานที่พอแก่การดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ
2. เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในอาชีพที่ดำเนินอยู่ เป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง และประเทศชาติเป็นส่วนรวม
3. เพื่อส่งเสริมให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รองจากอาชีพเดิมที่ประกอบอยู่ และให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ในอันที่จะเพิ่มพูนรายได้ให้สูงขึ้น
4. เพื่อให้รู้จักตนเอง รู้จักสังคมและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้เป็นข้อมูลในการประกอบอาชีพ

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาก็เพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ มีทักษะ รู้จักพัฒนาตนเอง เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

2. หลักสูตร

หลักสูตรเป็นหลักและหัวใจของการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการศึกษา ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้

ภิญโญ สาธร (2522) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร หมายถึง บรรดาประสบการณ์ทั้งปวงที่จัดให้แก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตัวเองไปใน

ทิศทางที่พึงปรารถนา และในความหมายทั่วไปถือว่า หลักสูตร คือ ข้อกำหนดที่ว่าด้วยจุดมุ่งหมาย แนวทาง วิชาการ เนื้อหา และกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและพฤติกรรมที่กำหนดในเป้าหมายของการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรการศึกษา นั้น จะต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหา รวมถึงความต้องการของสังคมและผู้เรียนเป็นสำคัญ

คาร์เตอร์ วีกู๊ด (Carter V. Good, 1959 อ้างถึงใน วัลลีย์ เปรมีษเรีเยร, 2536)

ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า มีอยู่ 3 ประการ คือ

ประการแรก หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบ ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพื่อ ให้จบชั้นเรียนหรือประกาศนียบัตรในหมวดวิชาที่สำคัญ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตร พละนาถมาย หลักสูตรศิลปศึกษา เป็นต้น

ประการที่สอง หลักสูตร คือ เค้าโครงทั่วไปของเนื้อหา หรือสิ่งเฉพาะที่จะต้อง สอน ซึ่งโรงเรียนจัดขึ้นให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กได้มีความรู้ จนจบชั้นหรือได้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถได้เรียนต่อในทางอาชีพต่อไป ความหมายในข้อนี้หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับ รวมทุกวิชาเข้าด้วยกัน

ประการสุดท้าย หลักสูตร คือ กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่ง นักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียนหรือสถานศึกษา ความหมายข้อนี้ หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาวิชาส่วนหนึ่ง และการจัดประสบการณ์ให้อีกส่วนหนึ่ง

องค์ประกอบของหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างถึงใน สมศรี สง่าศิลป์, 2538) กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่า องค์ประกอบเต็มรูปของหลักสูตรมีอยู่ 8 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมาย
2. หลักการ
3. โครงสร้าง
4. จุดประสงค์การเรียนรู้ (แต่ละวิชา)
5. เนื้อหารายวิชา
6. สื่อการเรียน

7. วิธีสอน
8. การประเมินผล

ทาบ (Taba, 1962 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) กล่าวถึงหลักสูตรประกอบด้วย

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะ
2. เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสอนของแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. โครงการประเมินผลหลักสูตร

ความสำคัญของหลักสูตร ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตร ดังนี้

1. งานด้านหลักสูตรและการสอน ทำให้การศึกษาดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้
2. งานด้านหลักสูตร ทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลตามเป้าหมาย
3. หลักสูตร เปรียบเหมือนแบบแปลน การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรบอไว้ว่า วัตถุประสงค์ที่ต้องการมีอะไรบ้าง จะใช้อะไรเป็นวัสดุอุปกรณ์ จะสอนอย่างไร จัดเตรียมการสอนอย่างไรบ้าง เพื่อช่วยในด้านการเรียนการสอน หลักสูตรจึงมีความสำคัญเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการ เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของครูที่จะจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ทักษะ ความประพฤติ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ

และกล่าวว่า หลักสูตรที่ดียังเป็นแนวทางให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาจะจัดและบริหารหลักสูตรอย่างไร จึงจะเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จะจัดสิ่งอำนวยความสะดวกอะไรบ้างที่จะทำให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. เป็นผู้มีการตัดสินใจดี (Judgement) เป็นตัวอย่างอันดีของนักเรียน เพื่อเป็นทางที่จะอบรมนักเรียนได้เป็นอย่างดี
4. เป็นผู้ที่มีความชำนาญในการสอน มีหลักวิชาครู รู้จักใช้อุปกรณ์การสอน และเข้าใจหลักการวัดผลที่ดี
5. เป็นผู้ชี้ช่องทางในการประกอบอาชีพแก่นักเรียน

รัตนา พุ่มไพศาล (2533) ได้กล่าวถึงบทบาทครูผู้สอน ผู้ใหญ่ในด้านบุคลิกภาพที่ดีประกอบด้วย

1. มีทักษะในการสอน
2. มีอารมณ์ขัน
3. มีความสามารถที่จะเข้ากับนักเรียนได้
4. มีใจกว้าง
5. มีความรู้ดีในเรื่องที่จะสอน
6. มีความอดทน
7. มีท่าทางสง่า
8. ให้เกียรติผู้เรียน (Consideration for people)
9. มีเสียงไพเราะ
10. มีความยุติธรรมและปราศจากความลำเอียง
11. ให้เวลาแก่ผู้เรียน
12. สนใจเนื้อหาวิชาที่อยู่เสมอ
13. มีอุดมการณ์
14. มีความจริงใจ และเสียสละ
15. มีความคิดริเริ่ม
16. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

สมประสงค์ วิทย์เกียรติ (2533) กล่าวถึง ลักษณะของครูผู้สอนการศึกษา
นอกระบบที่ดี ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สร้างความรู้จักคุ้นเคยกับผู้เรียนได้เป็นอย่างดี
2. เข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน
3. จัดการเรียนการสอนที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจ
4. เป็นคนที่มองโลกในแง่ดี
5. ยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นคน
6. ให้ความสำคัญในประสบการณ์ของผู้เรียน
7. นำทรัพยากรชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน

และได้กล่าวถึงบทบาทหลักด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ครูผู้สอนต้องมีบทบาท ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้
2. ช่วยวางแผนการเรียนร่วมกับผู้เรียน
3. จูงใจให้เกิดการเรียนรู้
4. เลือกใช้วิธีการเรียนการสอนที่ดี
5. จัดหาแหล่งทรัพยากรให้ผู้เรียน
6. ประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน

สรุปได้ว่าในการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพนอกระบบโรงเรียน ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากที่ทำให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา และทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนควรเป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญและเชี่ยวชาญ หรือเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงจากการประกอบอาชีพ มีความสนใจและเอาใจใส่ต่อผู้เรียน

4. ผู้เรียน

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวผู้เรียน กล่าวคือ นอกจากจะรู้ว่าผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายคือใคร อยู่ที่ไหนแล้ว จะต้องรับข้อมูลด้านอื่น ๆ อันได้แก่ ลักษณะพัฒนาการของคนแต่ละช่วงวัย ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์

และสังคม ลักษณะความต้องการ ปัญหา ประสบการณ์ ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญมาก ต่อการวางแผนจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การจัดเวลาเรียน การคัดเลือกผู้สอน การเลือกใช้อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน การประเมินผล และการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ การรู้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนมากเพียงใด ก็จะช่วยให้ออกแบบและจัดการเรียนการสอน ได้เหมาะสมมากขึ้นเพียงนั้น ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนามากยิ่งขึ้น (เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ, 2533)

ประกัสสร วงศ์วรรณ (อ้างถึงใน สมศรี สง่าศิลป์, 2538) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งที่ควรศึกษาเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ได้แก่

1. ความสามารถในการเรียนรู้ ครูต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวผู้เรียน เช่น พื้นฐานความรู้เดิม ความสามารถทางสติปัญญา ความคาดหวังต่อสิ่งที่จะเรียน เพราะผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน บางคนอาจจะเรียนได้ดีในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แต่บางคนอาจจะเรียนได้ดีในวิชาที่ใช้ทักษะ เช่น วิชาช่างต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถ และสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ซึ่งเด็กคนไหนมีความสามารถในด้านใดก็จะทำให้เรียนได้ดีในวิชานั้น ๆ

2. วิธีแสวงหาความรู้ ครูต้องพยายามที่จะเรียนรู้ถึงข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สังคม และขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้เรียน เพื่อจะได้จัดการเรียนการสอน และความรู้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ซึ่งผู้เรียนจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. การสร้างความเข้าใจ ครูจะต้องพยายามเข้าใจถึงเหตุผลของการกระทำต่าง ๆ ของผู้เรียน พยายามทำความเข้าใจกับผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องระลึกอยู่เสมอว่า หัวใจของการสอนคือ ผู้เรียน เพราะถ้าไม่มีผู้เรียน การสอนก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น ครูควรจะทำความเข้าใจผู้เรียนและศึกษาผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง เพื่อจะได้แนะแนวทางในการเรียนการสอนได้ถูกต้อง เมื่อมีปัญหาจะแก้ไขและช่วยเหลือได้

4. การสร้างโอกาสเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในการเลือก การกำหนด กิจกรรมการเรียนการสอน ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพที่เขาสามารถมีอยู่ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสใช้ความคิดสร้างสรรค์
การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนการให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

5. การยอมรับผู้เรียนในสภาพที่เขาเป็นอยู่ ซึ่งผู้สอนจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า
ผู้เรียนนั้นมีความแตกต่างกันมากในด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถ ความสนใจ ความเชื่อ
ค่านิยม และเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ ดังนั้นในการสอนครูไม่ควรคิดว่า ผู้เรียนทุกคนเหมือนกัน
หมด และคาดหวังว่าผู้เรียนจะต้องทำได้ตามวัตถุประสงค์ที่ครูตั้งไว้ เพราะอาจจะมีผู้เรียน
บางคนที่ไม่สามารถทำได้ อันเป็นสาเหตุทำให้ผู้เรียนเกิดความท้อถอย และมีเจตคติที่ไม่ดี
ต่อวิชาและครูผู้สอน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนควรคำนึงถึงผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย
เป็นประการสำคัญ เพราะการจัดการเรียนการสอนนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มี
ความรู้ ทักษะ เพื่อนำสู่การประกอบอาชีพหรือการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข

5. วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการจัดการเรียนการสอน สวัสดิ์ อุดมโกชน (2533) ได้เสนอหลักการเลือก
วิธีสอนว่า การเลือก วิธีสอน ผู้สอนจำเป็นต้องพิจารณา

1. ลักษณะธรรมชาติของเนื้อหาวิชา หรือลักษณะวิชาว่าเป็นวิชาภาคปฏิบัติ
มีเนื้อหาที่จะให้ผู้เรียน เรียนรู้โดยการศึกษาด้วยตนเอง หรือการสอนเป็นรายบุคคล หรือโดย
การบรรยาย หรือโดยการสาธิต หรือโดยการทดลองปฏิบัติ

2. ธรรมชาติของผู้สอน เป็นผู้มีความสามารถในการสอน หรือเป็นผู้พูดไม่ค่อย
ชัดเจน ต้องอาศัยเครื่องมือ อุปกรณ์ หรือสื่อการสอนเป็นกรณีพิเศษ

3. ความพร้อมของทรัพยากรของโรงเรียน เช่น วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ โรงเรียน
ที่ขาดสิ่งดังกล่าว อาจใช้วิธีสอนแบบการใช้สถานประกอบการ หรือศูนย์ฝึกอาชีพ หรือใช้
ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นอุปกรณ์การสอน แทนการปล่อยให้สิ่งดังกล่าวเกิดเป็นปัญหากับโรงเรียน

4. บรรยากาศการเรียนรู้อัน และหลักการเรียนรู้ก็เป็นที่ยอมรับมาพิจารณา
เพื่อเลือกวิธีการสอนอีกอย่างหนึ่ง หลักการเรียนรู้ เช่น วิธีเข้าใจ กระตุ้น ช่วงเวลา ตาม
ความสนใจของผู้เรียนแต่ละระดับ เป็นข้อที่จะบอกได้ว่าวิธีการสอนวิธีใดเหมาะสมกับเงื่อนไข
เหล่านั้น

คิบเบลอร์ (Kibler อ้างถึงใน สุเทพ เมฆ, 2531) ได้เสนอแนะหลักการในการจัดการเรียนการสอนเอาไว้ดังนี้

1. การเตรียมตัวก่อนการเรียนรู้ ก่อนที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่นั้น ผู้เรียนควรจะได้มีความรู้อันถือว่าเป็นพื้นฐานที่จำเป็นมาก่อนแล้ว และผู้เรียนควรจะได้รับ การ “อุ่นเครื่อง” เสียก่อน ด้วยการที่ผู้สอนแจ้งให้รู้ว่า ความรู้เดิมอะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่และความรู้เดิมอะไรบ้างที่อาจมาขัดขวางการเรียนรู้ใหม่
2. การจูงใจ ผู้เรียนจะเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากเขามีความสนใจในสิ่งที่ถูกนำมาให้เขาเรียน การเลือกเนื้อหาที่อยู่ในความสนใจของผู้เรียน และหรือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้จะเพิ่มความสนใจใคร่เรียนให้แก่ผู้เรียนได้ กิจกรรมหรืองานต่าง ๆ ที่จะให้ผู้เรียนกระทำควรจะมีลักษณะที่ทำให้เขารู้สึกมั่นใจว่าจะกระทำให้สำเร็จลงไปได้
3. การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเห็นพฤติกรรมปลายทางเป็นแบบอย่าง การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเห็นตัวอย่าง พฤติกรรมที่ถือว่า ประสบผลสำเร็จหรือน่าพอใจ จะช่วยทำให้เขาเกิดการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบพฤติกรรมนั้นตามไปด้วย
4. การตอบสนองอย่างมีชีวิตชีวา การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียนควรเป็นเรื่องของผู้เรียนเป็นหลัก เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้จากสิ่งที่เขาได้ลงมือกระทำเองหาใช่จากสิ่งที่ผู้สอนได้กระทำไม่
5. การแนะนำ ในการแสดงพฤติกรรมที่เป็นการเรียนรู้ใหม่นั้น ผู้เรียนควรจะได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจนกระทั่งเขาสามารถแสดงพฤติกรรมนั้นได้เองโดยลำพัง
6. การฝึกปฏิบัติ ในการเรียนการสอนนั้น ผู้เรียนควรจะได้รับโอกาสที่จะฝึกปฏิบัติพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เรียนรู้ใหม่บ่อย ๆ ครั้ง
7. การแจ้งผลกลับไปให้ทราบ ในการแสดงพฤติกรรมที่เป็นการเรียนรู้ใหม่ แต่ครั้งนั้น ผู้เรียนควรจะได้รับทราบผลของการแสดงพฤติกรรมหรือการปฏิบัติงานของเขาโดยทันที ถ้าหากเป็นการปฏิบัติงานที่ได้ผลดี การให้รางวัลจะเป็นตัวเสริมแรง ทำให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรม เช่นนี้อีก

8. การจัดลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ ในการเรียนการสอนนั้น เนื้อหาวิชาควร ถูกนำมาจัดในลักษณะที่จะให้ผู้เรียนเรียนจากง่ายไปหายาก หรือจากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว การเรียนรู้ให้สำเร็จก็จะดำเนินไปตามนั้น หากไม่แล้วผู้เรียนจะเกิดความเบื่อหน่ายได้

9. ความแตกต่างระหว่างบุคคล เนื่องจากว่าผู้เรียนแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างกันในด้านวิธีการเรียนรู้ และอัตราในการเรียนรู้ ฉะนั้นประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดให้แก่ผู้เรียน จึงต้องจัดในลักษณะที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยวิธีการที่เขาถนัด และในอัตราที่เหมาะสมกับความสามารถ

10. พฤติกรรมการสอนในชั้นเรียน ผู้สอนต้องระลึกอยู่เสมอว่า ทักษะในการกระตุ้นความสนใจ การอธิบายการให้คำแนะนำ การใช้ตัวเสริมแรง ตลอดจนการบริหารห้องเรียนล้วนแต่มีผลทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพแตกต่างกันออกไปทั้งสิ้น ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกำหนดวิธีสอนในแต่ละวิชาและแต่ละชั่วโมง

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สุนทร สุนันทชัย (2533) ได้เสนอให้ผู้สอนควรคำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้

1. ความพร้อมของผู้เรียน
2. การสนใจในการเรียนรู้
3. ความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิธีการเรียนรู้
4. การดึงดูดประสงค์การเรียนรู้ให้เด่นชัด
5. การวิเคราะห์งานหรือทักษะ
6. การปรับพฤติกรรม
7. การเร่งเร้าให้ตอบสนองอย่างกระตือรือร้น
8. การจัดให้มีการปฏิบัติ
9. การจัดให้มีคู่มือเรียน
10. การสร้างเป้าหมายและความสนใจ
11. การสอนให้เกิดความเข้าใจ
12. การใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง

13. การใช้แหล่งวิทยาการ

14. การนำเสนอสิ่งที่เรียนให้เด่นชัด

การเรียนการสอนวิชาชีพระยะสั้น โดยทั่วไปจะเน้นหนักให้ผู้เรียนได้รับการฝึกภาคปฏิบัติ เพื่อให้มีทักษะพอที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน หรือใช้ในการประกอบอาชีพได้ ครูผู้สอนจะเป็นผู้พิจารณาเนื้อหาว่าควรจะสอนด้านทฤษฎี หรือด้านปฏิบัติอย่างละเท่าไร โดยเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งควรดำเนินการดังนี้ (กรมการศึกษา นอกโรงเรียน อ้างถึงใน พรทิพย์ ทิพนา, 2537)

1. การชี้แจง สนทนาเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องทำความเข้าใจ วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนอย่างชัดเจนก่อน
2. การสาธิตเพื่อให้ผู้เรียน เข้าใจขั้นตอนการปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการใช้เครื่องมือ ขั้นตอนการทำงานโดยสาธิตให้ผู้เรียนทดลองทำตาม
3. การปฏิบัติจริง ผู้เรียนทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้เกิดทักษะและความชำนาญตลอดจนมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น
4. ค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง เพื่อให้มีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องมากขึ้น
5. สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและสิ่งอื่น ๆ ที่เห็นว่าจะเป็นการสร้างคนให้มีคุณภาพ เพื่อสร้างงานให้มีคุณภาพในอนาคต

สรุปได้ว่าวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ช่วยให้การสอนของครูบรรลุผลสำเร็จ ครูอาจใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธี เพื่อความเหมาะสม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาและจุดมุ่งหมาย ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์

6. สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน

สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน เป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนการสอน มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เชียรศรี วิริธสิริ (2535) ได้ให้ความหมายว่า สื่อการเรียนการสอน คือ ตัวกลางหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการถ่ายทอดความรู้ของครูถึงผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย

ที่วางไว้เป็นอย่างดี หรือสื่อการเรียนการสอนก็คือ วัสดุ อุปกรณ์ วิธีการหรือเทคนิคที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนส่งหรือถ่ายทอดความรู้ เจตคติและทักษะไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รัตนา พุ่มไพศาล (2533) ได้อธิบายความหมายของสื่อการสอนและสื่อการศึกษาว่า หมายถึง ตัวกลาง ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์และวิธีการที่ช่วยนำและถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนหรือจากแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้ในจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สื่อการเรียน คือ วัสดุ อุปกรณ์และวิธีการสอนประกอบ วัสดุ หมายถึง สิ่งสิ้นเปลืองต่าง ๆ เช่น ซอส์ก รูปภาพ แผนที่ต่าง ๆ อุปกรณ์ หมายถึง สิ่งที่คงทนถาวร เช่น กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ต่าง ๆ ส่วนวิธีการสอนประกอบ หมายถึง วิธีการใช้วัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ วิธีสอนประกอบก็ยังคงหมายรวมถึง การทัศนศึกษา การทดลองต่าง ๆ ด้วย

ความสำคัญของสื่อเพื่อจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ (รัตนา พุ่มไพศาล, 2533)

1. คุณค่าทางวิชาการ สื่อการศึกษานอกระบบทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง มีผลการเรียนที่ดีว่า การไม่ใช้สื่อการศึกษา ผู้เรียนจะเข้าใจความหมายได้กว้างขวาง ส่งเสริมความคิดและการแก้ปัญหาให้ประสบการณ์ที่เป็นจริง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง จัดจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้มาก และจำได้นาน รวมทั้งช่วยเพิ่มทักษะในการเรียนรู้ด้วย
2. คุณค่าทางด้านจิตวิทยา สื่อการศึกษานอกระบบ ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ต้องการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ทำให้มีมโนทัศน์ที่ถูกต้อง ทำให้ผู้เรียนเกิดความพอใจ
3. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ สื่อการศึกษานอกระบบ ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้มากและรวดเร็ว เป็นการประหยัดเวลา สามารถเอาชนะข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานที่ เวลาและระยะทางได้ สื่อการศึกษานอกระบบสามารถส่งไปได้ทุกแห่งทั่วประเทศ เป็นการกระจายและให้โอกาส และให้ความเป็นธรรมทางการศึกษา

มนัส ศรีภักษา (2533) ได้กล่าวว่า วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการเรียน การสอน มีความจำเป็นต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่อย่างยิ่ง โดยเฉพาะการเรียน วิชาชีพ ซึ่งเน้นที่การฝึกทักษะ วัสดุ อุปกรณ์จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ เป็นเครื่องมือจูงใจ ให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียน และยังช่วยให้ครูผู้สอน สามารถสอนได้สะดวกและ รวดเร็ว ตลอดจนการสื่อความหมายของครูและผู้เรียนสามารถเข้าใจกันได้ชัดเจนและตรงกัน

ประเภทของสื่อการเรียนการสอนสำหรับวิชาการงานและอาชีพ สุทธิ ประจงศักดิ์ (อ้างถึงใน สุวิทย์ ชี้อตอง, 2527) ได้เสนอประเภทของสื่อการเรียนสำหรับวิชาการงานและ อาชีพ ไว้ดังนี้

1. การเยี่ยมชมโรงงาน
2. เทปบันทึกเสียง
3. ของจริงและของตัวอย่าง
4. หุ่นจำลอง
5. แผนภูมิแสดงกระบวนการทำงาน
6. แผ่นป้ายต่าง ๆ
7. วัสดุได้เปล่า และวัสดุราคาถูก ได้แก่ วัสดุจากท้องถิ่น วัสดุจากหนังสือ

เอกสาร

8. โทรทัศน์เพื่อการศึกษา
9. ภาพยนตร์
10. फिल्मสตริป
11. สไลด์
12. เครื่องฉายข้ามศีรษะ
13. ภาพนิ่ง
14. เครื่องฉายภาพทึบแสง

สรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะทางวิชาชีพ จำเป็นที่จะต้องมีสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีคุณภาพ เพราะสื่อการสอนทำให้การเรียนการสอนบรรลุตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ การเลือกใช้สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เนื้อหาเหมาะสมกับผู้เรียน

7. การวัดและประเมินผลการเรียน

ในการจัดการเรียนการสอน ขั้นตอนที่สำคัญเป็นอันดับสุดท้ายที่จะสามารถแสดงถึงสัมฤทธิ์ผล ทาง การเรียนของนักเรียนและการสอนของครู คือ การวัดผลและการประเมินผล ซึ่งกระบวนการนี้จะต้องกระทำในการจัดการเรียนการสอนทุกประเภท (พงษ์ศักดิ์ไชยประสิทธิ์, 2535) การวัดผลและประเมินผลนั้นนับได้ว่ามีบทบาทสำคัญมากต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะจะช่วยทำให้ผู้สอนสามารถตรวจสอบดูได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนแต่ละครั้งนั้น สามารถบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดเอาไว้มากน้อยเพียงใด เพื่อที่จะได้หาทางปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าการกำหนดจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาสาระ การจัดการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกัน และต้องกระทำควบคู่กันไป การวัดผลและการประเมินผลมีส่วนแตกต่างกันอยู่บ้าง คือ การวัดผลเป็นการเปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนกับมาตรฐานอันหนึ่งที่ยึดถืออยู่ ผลจากการวัดจะแสดงออกมาเป็นตัวเลข ส่วนการประเมินผลเป็นการพิจารณากำหนดคุณค่าจากคะแนนที่ได้จากการวัดว่าผลที่ได้นั้นดีหรือไม่ เก่งหรืออ่อน ผ่านหรือไม่ผ่าน โดยปกติการวัดผลและประเมินผลมักจะดำเนินการควบคู่กันไป (สุเทพ เมฆ, 2531)

พจน์ สะเพียรชัย (อ้างถึงใน สมศรี สง่าศิลป์, 2538) กล่าวว่า การวัดผล ประเมินผลวิชาอาชีพภาคทฤษฎีนั้นไม่แตกต่างไปจากการวัดผลประเมินผลวิชาสามัญทั่ว ๆ ไป แต่สำหรับในด้านการปฏิบัตินั้น วิธีการประเมินมีสิ่งที่แตกต่างจากวิชาสามัญอื่น ๆ โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การวัดวิธีการ กระบวนการ และแนวทางปฏิบัติ
2. การวัดหรือประเมินผลงานขั้นสุดท้าย

3. การวัดเจตคติหรือคุณภาพทางจิตใจ ของผู้เรียนที่มีต่อการทำงาน เช่น ความอดทน ความวิริยะอุตสาหะ ความเพียรพยายาม ระเบียบในการทำงาน การบังคับตัวเอง ให้ทำงานเสร็จภายในเวลา และอื่น ๆ

สรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอน เมื่อสอนและจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน แล้ว ก็ต้องดูผลที่เกิดตามมาว่า ได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ด้วยการวัดผลและประเมินผล การวัดผลและประเมินผลเป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อจะได้ช่วยเหลือ และหาแนวทางในการแก้ปัญหาให้กับผู้เรียน และนำผลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสายอาชีพ หรืออาชีวศึกษา มีดังนี้

สุรพล อุดชาชน (2530) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาและความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอน ของนักเรียนช่างเสริมสวยในโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษานอกระบบ โรงเรียน เขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการของผู้เรียนอยู่ในเกณฑ์ที่มีความต้องการมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ความต้องการด้านผู้สอน และวิธีสอน ความต้องการด้านการประเมินผล ความต้องการด้านหลักสูตร ความต้องการด้านความช่วยเหลือจากโรงเรียน ความต้องการด้านเครื่องมือ อุปกรณ์การเรียนการสอน และการจัดชั้นเรียน นักเรียนมีปัญหาด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน และการจัดชั้นเรียน ผู้เรียน การประเมินผล หลักสูตร และวิธีสอน

พจน์ ราชวีระ (2530) ได้ทำการวิจัยศึกษาเรื่อง ปัญหาและความต้องการของนักศึกษาผู้ใหญ่ เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาอาชีพ หลักสูตรระยะสั้น ในศูนย์การศึกษา นอกระบบโรงเรียนจังหวัด เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนนั้น นักศึกษามีปัญหาในระดับปานกลาง ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ด้านตัวผู้เรียน ด้านหลักสูตร และด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ส่วนด้านครูผู้สอน มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย และต้องการหลักสูตรที่มีเนื้อหาสาระ นำไปใช้ได้ ต้องการเรียนภาคทฤษฎีน้อย แต่มีภาคปฏิบัติมากและมีหลายลักษณะ รูปแบบการเรียนต้องการ

เรียนแบบต่อเนื่อง ตั้งแต่ต้นจนจบหลักสูตร สำหรับเทคนิคการสอน ต้องการให้ครูสาธิตอธิบาย พร้อมใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน ต้องการให้เชิญวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญมาสอนด้วย ต้องการให้ครูสอนด้วยวิธีที่เข้าใจง่าย ส่วนการวัดและประเมินผลต้องการวิธีสังเกตการ ปฏิบัติงาน ปฏิบัติชิ้นงาน ตามที่ครูมอบหมาย แล้วนำมาส่งให้ครูตรวจ ด้านวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ฝึกปฏิบัติ ต้องการให้ศูนย์จัดให้เพียงพอและมีสัดส่วนที่เหมาะสมกับผู้เรียน

มนัส ศรีกัลยา (2531) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการเรียนของนักศึกษา วิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น โรงเรียนสารพัดช่าง เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาจะมีปัญหาการเรียนเฉลี่ยรวมทุกด้าน อยู่ในระดับมีปัญหามาก โดยมีด้านตัวผู้เรียน ด้านหลักสูตร และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมีปัญหามาก ส่วนด้านครูผู้สอน อยู่ในระดับมีปัญหาน้อย ด้านตัวผู้เรียนมีปัญหาสูงที่สุดในเรื่อง เขียน-อ่านหนังสือไม่คล่อง ด้านหลักสูตร นักศึกษามีปัญหาสูงที่สุดในเรื่องเนื้อหาที่เรียนไม่ตรงกับความต้องการของ นักศึกษา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก นักศึกษามีปัญหาสูงที่สุดในเรื่อง ครูไม่เข้าใจในตัวนักศึกษา

พงศ์ศักดิ์ ไชยประสิทธิ์ (2535) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการด้านการ จัดการเรียนการสอนของผู้เรียนตัดเย็บเสื้อผ้าในโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษานอกระบบ เขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการทางด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความต้องการด้านหลักสูตร ผู้สอน และวิธีสอน เครื่องมือ อุปกรณ์การเรียนการสอนและการจัดชั้นเรียน การประเมินผล และความช่วยเหลือ จากโรงเรียน

กิตติยาภรณ์ หิรัญยชาติ (2536) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนสอนคอมพิวเตอร์เอกชนในกรุงเทพมหานคร ระหว่างปี 2535-2536 ผลการวิจัยพบว่า เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงเร็ว ทำให้การใช้งานเครื่อง และอุปกรณ์ไม่คุ้มค่า ผู้สอนและผู้เรียนไม่มีปัญหาข้อใดที่อยู่ในระดับมาก ผู้สอนระบุว่า ผู้เรียน มีพื้นความรู้ที่แตกต่างกันมาก แม้จะเป็นปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าข้ออื่น ๆ แต่ก็ยังมีค่าไม่ถึง ระดับมาก สิ่งที่ผู้บริหารมีความต้องการมากก็คือ เครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีประสิทธิภาพสูง ส่วน

ผู้สอนต้องการปรับหลักสูตรที่มีอยู่ให้ทันสมัยขึ้น และผู้เรียนมีความต้องการโปรแกรมฝึกหัดที่ใกล้เคียงกับงานจริง

วัลลีย์ เปรมัชเรีเยอร์ (2538) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครู และ นักศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้นของ โรงเรียนฝีกอาชีพ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ครู และ นักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับ สภาพการเรียนการสอน หลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้นในด้านหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล และสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงานอยู่ในระดับ เหมาะสมมาก ครูและนักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนหลักสูตร วิชาชีพพระยะสั้น อยู่ในระดับเป็นปัญหาน้อย

สมศรี สง่าศิลป์ (2538) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการ ศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ ของโรงเรียนผู้ใหญ่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและ เยาวชนกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนสายอาชีพมีความคิดเห็น เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพในด้านหลักสูตร ครูผู้สอน ผู้เรียน สื่อ การเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผลอยู่ในระดับดี แต่ด้านวิธีสอนและกิจกรรม การเรียนการสอนอยู่ในระดับพอใช้ ส่วนครูผู้สอนมีความเห็นว่า โรงเรียนใช้หลักสูตรได้ ครอบคลุม และสนองความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงาน ครูสอนได้ตรงตามสาขา วิชาชีพที่ถนัด และเห็นว่าผู้เรียนส่วนน้อยมีความตั้งใจจริง การสอนใช้วิธีบรรยายและสาธิต มี การใช้สื่อในการเรียนการสอน การวัดผลจะเน้นด้านปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี ผู้เรียนสายอาชีพ และครู ผู้สอนสายอาชีพ มีความเห็นต่อปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพว่า มีปัญหาในด้านหลักสูตร ครูผู้สอน ผู้เรียน สื่อการเรียนการสอน วิธีสอนและกิจกรรม การเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล

จากการศึกษาผลการวิจัยสรุปได้ว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่หน่วยงาน และสถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียนนั้น มีสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะด้านอาชีพ สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพ นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือปรับปรุง อาชีพเดิม ตลอดจนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ และจากงานวิจัยที่ได้ศึกษา พบว่า งานวิจัย

ที่ศึกษาในสวนภูมิภาคได้พบว่า การจัดการเรียนการสอนมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ถึงระดับมาก ด้านที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านผู้เรียน คือ ตัวผู้เรียนมีปัญหาสูงสุดในเรื่อง เขียน-อ่านหนังสือไม่คล่อง ในด้านหลักสูตร คือ นักศึกษามีปัญหาในเรื่องเนื้อหาที่เรียนไม่ตรงกับความต้องการของนักศึกษา และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก คือ นักศึกษามีปัญหาสูงสุดในเรื่อง ครูไม่เข้าใจในตัวนักศึกษา (มนัส ศรีกัลยา, 2531) และ พงษ์ ราชวีรดิษฐ์ (2530) พบว่ามีปัญหาการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลางในด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ผู้เรียน หลักสูตร และด้านวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และงานวิจัยที่ศึกษาในส่วนกลาง พบว่า ครูและนักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับเหมาะสมมาก และมีความคิดเห็นต่อปัญหาการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย (วัลลีย์ เปรมขันธ์, 2536, กิตติยาภรณ์ หิรัญยชาติ, 2536 และ สมศรี สง่าศิลป์, 2538) และความต้องการในการจัดการเรียนการสอน พบว่า มีความต้องการด้านผู้สอน และด้านหลักสูตรสูงสุด คือ ผู้เรียนต้องการผู้สอนที่มีความรู้ ประสบการณ์และทักษะในด้านอาชีพ มีความสามารถในการถ่ายทอด ต้องการให้ผู้สอนมีเวลาในการให้คำแนะนำ ปรึกษา (สุรพล อุดชาชน, 2530, กิตติยาภรณ์ หิรัญยชาติ, 2536) และผู้เรียนต้องการหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ (พงษ์ศักดิ์ ไชยประสิทธิ์, 2535) และผู้สอนต้องการที่จะปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและทันสมัย (กิตติยาภรณ์ หิรัญยชาติ, 2536)

7. กรอบความคิดในการวิจัย

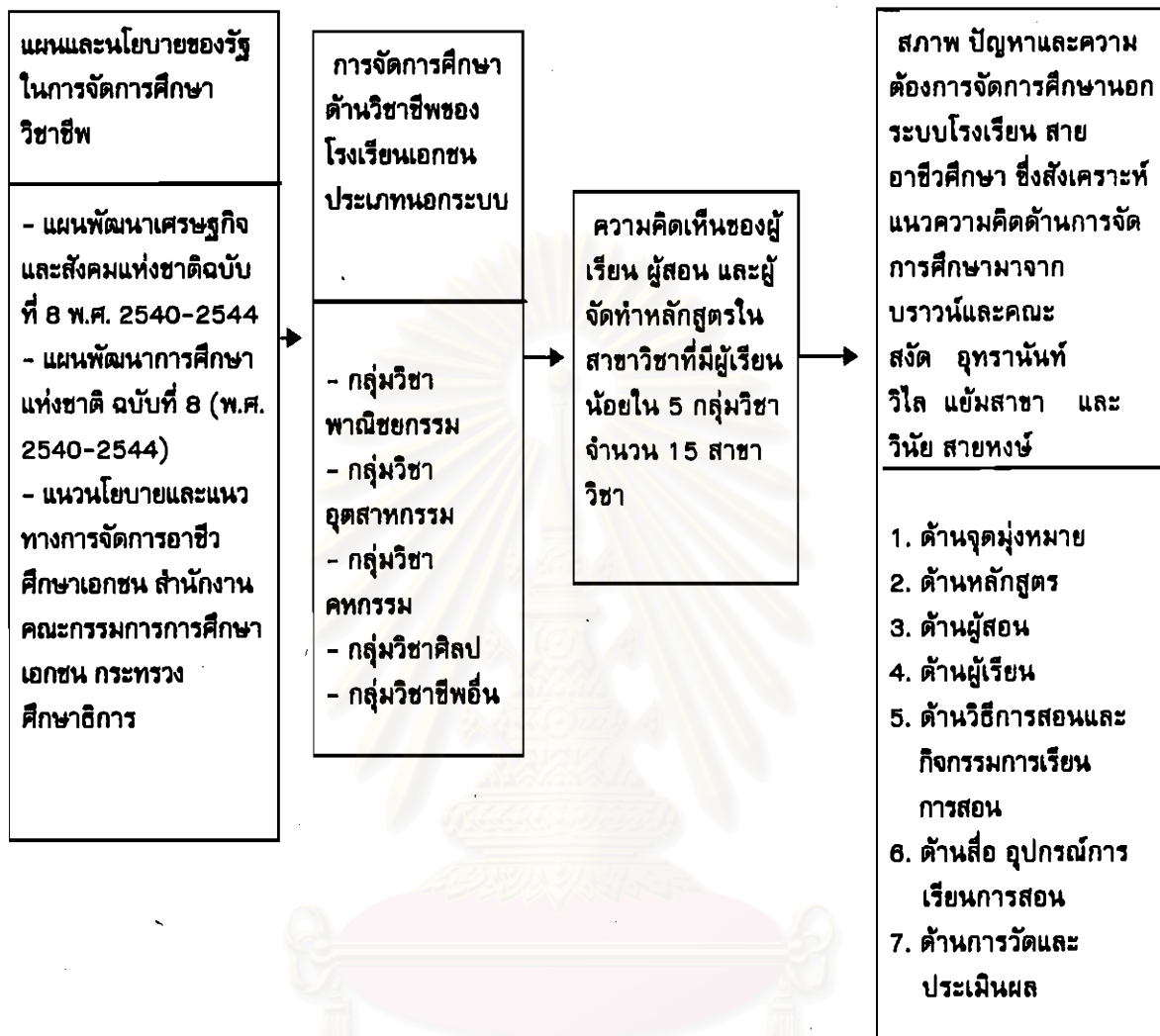
ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) แนวนโยบายและแนวปฏิบัติการจัดการอาชีวศึกษาเอกชน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ในการจัดการศึกษาวิชาชีพนอกระบบโรงเรียน และได้สังเคราะห์แนวความคิดด้านการจัดการศึกษามาจาก สัจด์ อุทรานันท์ (2532) ซึ่งกล่าวถึงสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนการสอน คือ ลักษณะของผู้เรียน จุดประสงค์ของการสอน เนื้อหาสาระที่จะสอน การเตรียมความพร้อม ดำเนินการสอน กิจกรรมสร้างเสริมทักษะ กิจกรรมสนับสนุนการควบคุม และการตรวจตรา สัมฤทธิ์ผลของการสอนและการปรับปรุงแก้ไข

บรรราช และคณะ (อ้างถึงใน อภรณ์ ใจเที่ยง, 2537) ได้กำหนดขั้นตอนไว้ 7 ขั้นตอน คือ วัตถุประสงค์และเนื้อหา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดรูปแบบการเรียน การสอน บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก การประเมินผลและการปรับปรุง

นอกจากนี้ วิไล แยมสาขา และ วินัย สายหงษ์ (2533) ได้กล่าวถึง การจัดการศึกษาวิชาชีพ สิ่งที่ต้องสัมพันธ์กัน คือ ปัจจัยป้อนการเรียนการสอน กระบวนการเรียน การสอน การควบคุมและการตรวจสอบสัมฤทธิ์ผลทางการสอน

ผู้วิจัยได้นำแนวนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544 แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) แนวนโยบาย และแนวปฏิบัติการจัดการอาชีวศึกษาเอกชน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และได้สังเคราะห์แนวความคิดของนักการศึกษาทั้ง 4 ท่าน มาเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย ครั้งนี้ โดยศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียน ผู้สอน และผู้จัดทำหลักสูตรในสาขาวิชาที่มีผู้เรียน น้อย ของโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ประเภทนอกระบบโรงเรียน กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับ สภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านจุดมุ่งหมาย
2. ด้านหลักสูตร
3. ด้านผู้สอน
4. ด้านผู้เรียน
5. ด้านวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน
6. ด้านสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน
7. ด้านการวัดและประเมินผล

กรอบแนวความคิดในการวิจัยการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาที่มีผู้เรียนน้อย
ของโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ประเภทนอกระบบโรงเรียน กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาวรรณกรรม งานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษานอกระบบของโรงเรียนเอกชน อาชีวศึกษาในสาขาวิชาที่มีผู้เรียนน้อยในด้านจุดมุ่งหมาย ด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน และด้านการวัด และประเมินผล ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน และก่อให้เกิดความคิดเห็นของผู้เรียนและผู้สอนในโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ประเภทนอกระบบโรงเรียน กรุงเทพมหานคร และในสาขาวิชาที่มีผู้เรียนน้อยนี้ ยังไม่มีผู้ทำวิจัยมาก่อน จึงทำให้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนการสอนในวิชาเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไร เพื่อที่จะได้พิจารณาหาแนวทางแก้ไข และปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาที่มีผู้เรียนน้อย ให้มีประสิทธิภาพ และตอบสนองนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย